

Curriculum en toetsing: analyse van de visiedocumenten van vakverenigingen t.b.v. Curriculum.nu

Aan	Deelnemers bijeenkomst Curriculum en Toetsing: Leeropbrengsten zichtbaar maken op 06-09-2018
Van	SLO: Gerdineke van Silfhout, Herman Schalk en Marjo Berendsen
Kenmerk	Analyse van de visiedocumenten van de vakverenigingen t.b.v. Curriculum.nu
Datum	21-08-2018

Aanleiding

Zowel de vakverenigingen als het vervolgonderwijs (mbo-raad, vereniging van hogescholen en VSNU) is door Curriculum.nu gevraagd een visiedocument aan te leveren met daarin concreet de vragen naar visie, karakteristieken, positie van het vak over tien jaar en de samenhang met andere vakken/leergebieden. De vakverenigingen en het vervolgonderwijs hebben dit begin 2018 allemaal aangeleverd, maar ze leveren ook meer: veel vakverenigingen laten zich in hun visiedocument ook uit over eisen die aan de leraren en de lerarenopleidingen moeten worden gesteld, over het (minimaal) noodzakelijke aantal lessen per week voor het vak, én over de (inrichting van) toetsen en examens.

Wat de verenigingen zeggen over toetsing en examinering hebben we in dit document samengevat. Omdat hen niet expliciet gevraagd is hun visie op toetsing en examinering te geven, kan dit document niet gezien worden als dé visies van de vakverenigingen hierover. Dit is alleen een analyse van de 'bijvangst'; we analyseren hetgeen ze zeggen en niet hetgeen waarover ze geen uitspraak doen.

Visiedocumenten

Er zijn 18 vakverenigingen die hun visie op het curriculum hebben ingediend. Verder hebben ook het Platform TL/SPV en de decanen en schoolloopbaanbegeleiders, NVS-NVL en VVSL, gereageerd.

De vakverenigingen die hebben gereageerd, zijn in onderstaande tabel opgenomen.

Leergebied	Vereniging
Nederlands	LT SBN
Moderne Vreemde Talen	LT Eng/mvt
Klassieke talen	VCN
Rekenen / wiskunde vooral po	NVORWO
Wiskunde vo	NVWW
Mens & Natuur, incl. techniek	NVON
Informatica	I&I
Aardrijkskunde	KNAG
Geschiedenis & staatsinrichting	VGN
Filosofie	VFVO
Levensbeschouwing & godsdienst	VDLG
Economisch-maatschappelijke vakken	VECON
Maatschappijleer, maatschappijkunde (vmbo), en maatschappijwetenschappen. (h/v)	NVLN
Lichamelijke opvoeding	KVLO
Beeldend	VONKC
Dans	VONKC
Muziek	VLS
Drama	BDD

SLO Enschede

Bezoekadres
Piet Heinstraat 12
7511 JE Enschede
Nederland

Postadres
Postbus 2041
7500 CA Enschede
Nederland

T +31 (0)53 484 08 40
E info@slo.nl
www.slo.nl

IBAN NL49 INGB 0664 8648 80
BIC INGBNL2A
KvK Oost Nederland 06085916

SLO Utrecht

Bezoekadres
Aidadreef 4
3561 GE Utrecht
Nederland

slo

nationaal
expertisecentrum
leerplan-
ontwikkeling

Vakverenigingen zijn voor het merendeel verenigingen van vakdocenten havo/vwo (niet allemaal: NVORWO heeft rekenen in het PO als focus; NVS-NVL beslaat VO breed; hetzelfde geldt voor I&I, en VDLG).

Analyse van de visiedocumenten

In deze analyse hebben we de visiedocumenten bestudeerd op verschillende onderdelen:

1. Wat zeggen de visies over curriculum en toetsing in het algemeen?
2. Wat zeggen de visies over de doelen en inhouden die getoetst zouden moeten worden? Denk hierbij aan meetbaar en merkbaar; per vak of vakoverstijgend; kennis, vaardigheden en competenties; kwalificatie, socialisatie en persoonsvorming.
3. Wat zeggen de visies over de wijze waarop (toets)doelen geoperationaliseerd moeten worden? Denk hierbij aan aanbod en/of beheersing; per vak en/of integraal beschreven; wijze van concretisering.
4. Wat zeggen de visies over de vorm van toetsing?
5. Wat zeggen de visies over weging, verhouding CE-SE, verdeling leerdoelen etc.?

Observaties n.a.v. de visiedocumenten

1 Curriculum en toetsing

Het eerste dat opvalt, is dat veel visiedocumenten toetsing en/of examinering aan de orde stellen in hun visiestuk t.a.v. een toekomstig curriculum. Dat laat de nauwe relatie zien tussen curriculum en toetsing.

Belang van toetsing

Daarbij zien we als rode draad, bezien vanuit ons huidige onderwijssysteem, dat leergebieden 'ertoe doen' wanneer de leerresultaten gewaardeerd, beoordeeld en met name getoetst/geëxamineerd worden. Het visiestuk op Mens en Natuur stelt: 'De reden dat Natuur en Techniek in het basisonderwijs weinig onderwijstijd krijgt, is zeker voor een deel terug te voeren op het ontbreken van een serieuze vorm van beoordeling en waardering van de leerresultaten, en het ontbreken van toezicht hierop door de Onderwijsinspectie.' Of zoals in het visiestuk t.a.v. drama te lezen valt: 'Theatereducatie heeft in het vo een impuls gekregen door de invoering van de examenmogelijkheid voor drama in 1993 en de invoering van het vak Culturele en Kunstzinnige Vorming (CKV) in 1998.' Ontbreken van de status als examenvak leidt tot 'een kwijnend bestaan', zoals volgens de NVON geldt voor de meer algemeen vormende vormen van bèta-technische vakken in het vo, zoals Algemene Natuurwetenschappen en Techniek in de basisvorming.

We zien de neiging bij vakverenigingen om het belang van het vak af te wegen aan de wijze waarop getoetst en geëxamineerd wordt. In po: wel of niet in lovs en eindtoets, in vo: wel of geen examenprogramma, wel of geen centrale examinering:

- Aardrijkskunde: in po is 'een van de maatregelen om een eindniveau vast te leggen, is het verplichten van een eindtoets wereldoriëntatie'.
- Maatschappijleer, -kunde, -wetenschappen: burgerschapsvorming in de eindtoets po in het onderdeel wereldoriëntatie en slaag-/zakregeling vo.
- Muziek: toetsing of evaluatie van de kerndoelen kunstzinnige oriëntatie is noodzakelijk in po en onderbouw vo.
- Wiskunde: aanbod én toetsing van rekenen in de onderbouw vo vanuit de referentieniveaus 1F/1S.

Toetsing lijkt een middel om een vak of onderdeel daarvan systematisch aandacht te geven in het onderwijs; en om te zorgen voor een doorlopende leerlijn PO en VO. Vakverenigingen benadrukken daarbij dat dit vooral dient om 'scholen informatie te geven om de kwaliteit van hun onderwijs te verhogen'.

Hoewel de nadelen ook worden ingezien, zoals het verworden tot 'onderdeel van een prestatiegericht systeem, waarbinnen productie, receptie en reflectie [van kunst] minder goed gedijen', blijkt toch de opvatting te domineren dat een domein of vak onderdeel maken van het examen – met name tot het centraal examen – 'een steviger fundament' betekent.

Alignment

Meerdere visiedocumenten benadrukken het belang van goede afstemming van toetsing op curriculum, soms met verwijzing naar literatuur, zoals naar de NRO-studie van Scheerens en Exalto (2017): het in lijn brengen van doelen, curriculum, onderwijsaanbod en toetsing, ook wel *alignment* genoemd. Zo geeft de vakvereniging van leraren lichamelijke opvoeding aan dat de leer- en ontwikkelopbrengsten – zowel meetbaar als merkbaar gewaardeerd en geëvalueerd dienen te worden en dat de activiteiten op de doelen en manieren van evalueren afgestemd dienen te worden, en verwijst daarbij naar het model van *constructive alignment* (Biggs, 1996).

Een aantal visiedocumenten stelt expliciet dat de huidige afstemming tussen curriculum en toetsing/examinering onvoldoende is én niet aansluit bij wat de maatschappij vraagt. Ook heeft toetsing en examinering grote impact op het aangeboden onderwijs. In het huidige systeem wordt volgens het Platform Vmbo-TL en Stichting Platform Vmbo geëxamineerd op een manier die niet meer bij het onderwijs van nu past, waarbij leerlingen vaardigheden nodig hebben 'die gericht zijn op vervolgstudie, de maatschappij van nu, volwassenheid en burgerschap'. De NVVW (wiskunde) stelt dat de aandacht in leeractiviteiten en toetsing niet hoort uit te gaan naar het product (oplossing) maar naar het proces (redenering). Volgens de vakverenigingen van de talen leidt het huidige systeem te veel tot het aanleren van toetsvaardigheid en tot verenging van het aanbod. Voor de talen leidt dat tot een focus op lezen met geïsoleerde vragen in po en met name op havo/vwo in vo. Het toetsen van losse taaldomeinen bij Nederlands en mvt leidt tot versnippering van vaardigheden. De toetsing zou niet knellend moeten zijn voor het onderwijs, stelt de NVON (Mens en Natuur): 'De vorm van toetsing mag een schoolspecifieke invulling van het leergebied niet in de weg staan'.

Wat dan wel? Een aantal visiedocumenten benoemen aandacht in waardering, evaluatie en beoordeling voor het proces naast aandacht voor het product als meer passend bij de onderwijsdoelen (de talen, kunstvakken, rekenen/wiskunde). Daarnaast benoemen een aantal vakverenigingen: aandacht voor productieve en reflectieve vaardigheden naast receptieve en reproductieve vaardigheden (Nederlands, moderne vreemde talen, klassieke talen, kunstvakken).

Formatieve evaluatie en feedback

Wanneer toetsing aan bod komt in de visiedocumenten, wordt in een aantal documenten expliciet het belang benoemd van formatieve evaluatie én de rol van feedback en revisie op meerdere momenten in het leerproces. In een aantal andere documenten komt dit meer impliciet aan de orde. Formatieve evaluatie past beter bij het persoonlijke leerproces en de persoonlijke ontwikkeling van leerlingen, de reflectie daarop en de ruimte voor het maken van fouten. Dat geldt voor zowel talen, rekenen/wiskunde als kunstvakken. Ook samenwerkend leren en reflectie op het groepsproces, het kunnen stellen van de juiste vragen en het geven van feedback door leerlingen worden daarbij nadrukkelijk genoemd.

Schoolgebonden toetsing

Ook de kwaliteit van de schoolgebonden toetsing komt aan de orde, zoals de schoolexamens in het vo. De vakverenigingen van de talen pleiten voor kwaliteitsborging ervan, in de vorm van richtlijnen voor het schoolexamen (ontwerp, niveau en correctie), waarbij er ook sprake is van niveauborging (gezamenlijk nakijken, meer voorschrijvende uitwerkingen dan de SLO-handreikingen nu). Bij het Platform TL/SPV leeft wel de wens om in het vmbo minder aandacht aan het CE te besteden en meer ruimte te creëren om zelf schoolexamens af te nemen op een moment dat leerlingen daaraan toe zijn. VLS suggereert

slo

nationaal
expertisecentrum
leerplan-
ontwikkeling

voor muziek een Centraal Praktisch Examen in het vmbo voor meer balans tussen theorie en praktijk en om dichterbij de leerlingen te blijven.

2 Inhoudelijk

Drie hoofddoelen van het onderwijs

Een aantal vakverenigingen refereert aan de drie hoofddoelen van het onderwijs en stelt dat naast de sterke nadruk op kwalificatie meer aandacht moet worden gegeven aan persoonsvorming en/of socialisatie (de vakverenigingen filosofie, geschiedenis en aardrijkskunde, bewegingsonderwijs).

Ten aanzien van identiteitsontwikkeling en welke houdingen leerlingen ontwikkelen, meldt de vakvereniging voor maatschappijleer, -kunde en -wetenschappen expliciet dat dit niet moet worden getoetst, terwijl er wel een aantal vakoverstijgende doelen over zouden moeten worden geformuleerd en scholen zouden moeten kunnen aangeven hoe ze hieraan werken.

Meetbaar én merkbaar

Door een aantal van de vakverenigingen wordt de focus op meetbare opbrengsten aan de kaak gesteld, met name in het vo. 'Het vo, met als eindstation het centraal examen, is nog meer leerstofgericht dan het po', aldus de visietekst t.a.v. drama. Bij drama zijn ook andere aspecten van belang, bijvoorbeeld sociale vaardigheden als het zich inleven in het perspectief van de ander en het daarop reflecteren, en 'aspecten die van groot belang zijn voor een actief burgerschap zoals conflicthantering, sociale verantwoordelijkheid en het omgaan met diversiteit'. Het visiestuk van Muziekonderwijs vraagt aandacht voor de passendheid van toetsen en beoordelingscriteria bij 'de aard van het werk, het maakproces, de presentatie en de leervragen van de leerling'. En naast [muzikale] competenties aandacht voor de totstandkoming van brede en diepe leerprocessen, dus 'meer dan meetbare opbrengsten en resultaten'.

De vereniging voor docenten in maatschappijvakken geeft ook aan dat 'toetsing en examinering de nieuwe accenten in onderwijsdoelen en -inhouden moeten weerspiegelen.' Dat betekent meer aandacht voor vaardigheden. 'Er moeten manieren gevonden worden om merkbare kwaliteiten meer te waarderen, juist in het kader van burgerschapsvorming.' De verenigingen voor decanen en schoolloopbaanbegeleiders, NVS-NVL en VVSL, vragen geïntegreerd aandacht in het vo voor de vijf loopbaancompetenties (reflectie op kwaliteiten en motieven, werkexploratie, loopbaansturing en netwerken), voor het in dialoog reflecteren op ervaringen binnen en buiten de school én sturing leren geven aan de eigen loopbaan. Dit sluit aan bij wat sommige deelnemers aan de bijeenkomsten van de platfora SPV en vmbo-GT zeiden, die stelden dat LOB vanaf leerjaar 1 centraal moet staan in het vo.

Realistische contexten

Aansluiten bij maatschappelijke vraagstukken en realistische contexten is een belangrijk punt dat meerdere visies benoemen, alsook: meer authentieke taken en aansluitend bij actualiteiten, zowel in schoolgebonden als in centrale toetsing en examinering. Dat geldt o.a. bij Nederlands en moderne vreemde talen, informatica, maar ook bij maatschappijleer, -kunde en -wetenschappen door bijvoorbeeld 'analyse van sociale en politieke actualiteit' en bij wiskunde door 'de manier waarop cijfermateriaal wordt gebruikt in het dagelijks leven' te onderzoeken. Mens en Natuur geeft aan dat naast kernconcepten per vak, vakoverstijgende contexten nodig zijn. Volgens het visiestuk op aardrijkskunde-onderwijs moeten naast individuele doelen ook doelen een plek krijgen die alleen met de groep kunnen worden behaald, zoals 'inzicht krijgen in verschillende standpunten, praten over de toekomst van gebieden en filosoferen over ingewikkelde verschijnselen als armoede'.

slo

nationaal
expertisecentrum
leerplan-
ontwikkeling

Brede vaardigheden

Veel inhouden die in de visiedocumenten als belangrijk worden omschreven en gewaardeerd zouden moeten worden, behoren tot de zogenoemde brede vaardigheden. Daarnaast speelt aandacht voor het proces in plaats van alleen voor het product een grote rol alsook de aandacht voor hogere orde vaardigheden. Hieronder een aantal opvattingen van de vakverenigingen op een rij.

- Het Platform Vmbo-TL en Stichting Platform Vmbo stellen de vraag centraal: 'Wat heeft een vmbo-leerling nodig? Vaardigheden die gericht zijn op vervolgstudie, de maatschappij van nu, volwassenheid en burgerschap.'
- De vakverenigingen voor de talen noemen metacognitieve vaardigheden, samenwerkend leren en het stellen van kritische vragen.
- De visie op drama-onderwijs vult samenwerken aan met communiceren, problemen oplossen, creatief en kritisch denken en zelfregulatie.
- Het bewegingsonderwijs vraagt om explicitering van algemene vaardigheden en doelen op het gebied van zelfregulering.
- Muziekonderwijs vraagt naast kennis van en inzicht in vakinhoud en praktische vaardigheden, aandacht voor een onderzoekende houding en brede en diepe leerprocessen.
- De visie op mens en natuur benoemt de denkwijzen en vaardigheden 'observeren/meten, experimenteren en ontwerpen, het onderbouwen van meningen en vakspecifiek redeneren.'
- Het visiestuk t.a.v. aardrijkskunde benoemt naast feitenkennis vakspecifieke en vakoverstijgende vaardigheden en onderzoeks- en hogere vaardigheden, zoals denken in relaties/ruimtelijke samenhangen, vanuit verschillende perspectieven en toekomstscenario's.
- De visie op economie benoemt het belang van leerdoelen op een hoger denkniveau, waarbij leerlingen economische denkwijzen moeten inzetten bij het analyseren en evalueren van maatschappelijke vraagstukken. Een standpunt bepalen, feiten van meningen onderscheiden, redeneren en het analyseren en waarderen van informatie in bronnen, grafieken en tabellen en toepassen van oplossingsstrategieën om tot een keuze te komen zijn andere belangrijke vaardigheden.
- De vakvereniging maatschappijleer, -kunde en -wetenschappen benoemt naast kritisch denken, mediawijsheid, samenwerken, informatievaardigheden en communiceren specifiek analytische vaardigheden m.b.t. bronnen, het analyseren van maatschappelijke ontwikkelingen vanuit verschillende perspectieven, aandacht voor hogere denkvaardigheden, zoals causaal redeneren, sociaalwetenschappelijke onderzoeksvaardigheden en het waarderen van burgerschapsvorming.
- VONKC voegt voor beeldende vorming toe: jezelf durven uiten, creativiteit en originaliteit.

Een aantal vakverenigingen, zoals de NVON, merkt op dat het beoordelen van deze vaardigheden lastig is, evenals van attitudes zoals natuurbeleving. Het ontsluiten van praktijkvoorbeelden vinden zij belangrijk, zowel op het gebied van vakvaardigheden als vakoverstijgende vaardigheden.

Vakoverstijgende aanpakken

In verschillende visiedocumenten wordt iets gezegd over integratie binnen vakken (integratie van domeinen en vaardigheden) en tussen vakken en leergebieden, in relatie tot toetsing.

- Voor rekenen wordt in de visietekst op rekenen/wiskunde gepleit voor rekenen als integraal onderdeel van andere vakken in het vo, zoals aardrijkskunde, economie, natuurkunde, scheikunde, biologie en techniek: 'de basis wordt gelegd bij wiskunde (...), de vaardigheden gebruikt bij andere vakken en de toetsing vindt plaats in het gehele curriculum'.

slo

nationaal
expertisecentrum
leerplan-
ontwikkeling

- Voor Nederlands wordt gepleit voor een uitwerking van doelen en inhouden van taal in andere vakken en leergebieden.
- Voor talen wordt in de visietekst op klassieke talen gepleit voor integratie van taal en cultuur, waarbij vorming van leerling tot burger een plek krijgt. 'Ook in het eindexamen zou dan de relevantie van deze verbinding nadrukkelijk tot uitdrukking moeten komen.'
- Voor aardrijkskunde wordt gepleit voor vakoverstijgende samenwerking met taal, geschiedenis, ICT en mens en natuur. Daarbij kunnen n.a.v. mondiale thema's rondom bijv. klimaat en globalisering vakoverstijgende ontwerp- en onderzoeksprojecten vorm gegeven worden.
- Mens en Natuur geeft aan dat vakken een bepaalde focus en diepgang bieden, maar er daarnaast een sterke behoefte aan betekenisvolle samenhang is. Daarbij worden voorbeelden als STE(A)M¹ en Onderzoek & Ontwerpen (in technasia) genoemd. Het is belangrijk dat er meer afstemming en samenwerking komt tussen de bètavakken. 'Toetsing van vakvaardigheden en vakoverstijgende vaardigheden behoeft speciale aandacht.'

slo

nationaal
expertisecentrum
leerplan-
ontwikkeling

3 Doelformuleringen en doorlopende leerlijnen

Alle vakverenigingen beschrijven de overgang van po naar vo en zien in de huidige aanpak tekortkomingen. Met name dat in po er grote verschillen zijn in aanbod tussen scholen, zodat in vo opnieuw wordt begonnen en/of dat het instapniveau te laag is. Dat zien we bij Engels maar ook bij informatica, mens- en maatschappijvakken, lichamelijke opvoeding en kunstvakken terug. VONKC beschrijft in haar visie op dansonderwijs 'dat wat leerlingen eind basisonderwijs moeten kennen en kunnen en of en hoe er beoordeeld wordt, teveel bij de scholen ligt, waardoor de verschillen in aanbod en niveau van de kunstvakken de aansluiting en doorgaande leerlijn naar vo hinderen. Naast gebrekkige aansluiting po-vo beschrijven de visieteksten voor beeldende vakken en op drama-onderwijs de gebrekkige aansluiting van kerndoelen onderbouw vo op de examenprogramma's.

Aan een aantal vakken als economie en filosofie wordt nu alleen op een deel van de po scholen aandacht besteed. De vakverenigingen geven voorstellen welke onderdelen landelijk al binnen het po aan de orde zouden kunnen komen en welke in onder- en bovenbouw vo. Over toetsing ervan op de overgang tussen de sectoren wordt echter niets gezegd.

Een constatering die in veel visiedocumenten gedaan wordt, is dat de huidige sets kerndoelen in po en onderbouw vo onvoldoende richting geven en te breed zijn geformuleerd, waardoor onduidelijk is wat leerlingen moeten kennen en kunnen.

Verschillende aanpakken worden voorgesteld, waaronder de volgende.

- Nieuwe, concretere en specifiekere doelen met een vastgesteld eindniveau in po en onderbouw vo, zowel de merkbare als de meetbare resultaten moeten meegewogen worden (aardrijkskunde, moderne vreemde talen, Nederlands, drama, muziek, beeldende kunst en vorming, informatica, geschiedenis).
- Binnen leergebieden per vak aangeven wat een leerling einde po en einde onderbouw vo moet kennen en kunnen (drama, economie, filosofie).
- Referentieniveaus invoeren – beheersingsdoelen voor po, onderbouw vo en bovenbouw vo ook voor andere vakken dan taal en rekenen (drama, burgerschap)
- Erkenning van bestaande referentieniveaus uit het buitenland (ERK door moderne vreemde talen)

¹ STE(A)M: Science, Technology, Engineering, (Arts) and Mathematics, in het Verenigd Koninkrijk een manier om de bètavakken in samenhang aan te duiden.

- Concrete (voorbeeld)leerlijnen bij specifiekere doelen (aardrijkskunde, maatschappijleer, -kunde en -wetenschappen, dans)
- Vastleggen van kernconcepten of kerninzichten per discipline met daarnaast vakoverstijgende contexten (mens en natuur, wiskunde)

De vakverenigingen van de vakken waarvoor al wettelijk vastgestelde referentieniveaus bestaan – taal en rekenen – zijn echter wel kritisch op de huidige uitwerking van de referentieniveaus. Belangrijke punten zijn:

- Borgen van onderlinge samenhang tussen domeinen, subdomeinen en vaardigheden
- Inzicht in wijze waarop opbouw in niveaus en complexiteit is vormgegeven
- Vormgeving aan de hand van kerninzichten / conceptuele inzichten i.p.v. in termen van beheersing van bewerkingen en procedures (rekenen/wiskunde)

De doorstroom van vmbo-GT naar havo verdient volgens de vakverenigingen van de moderne vreemde talen de aandacht. Het leerplan en examen BB/KB zou concreter en minder algemeen vormend moeten zijn. Nederlands signaleert ook een verschil in de examinering tussen havo-vwo en vmbo. Positief in dat laatste examen is dat teksten functioneler zijn en schrijven er ook een onderdeel is.

Ook de doorstroom van vmbo naar een beroepsgerichte vervolgopleiding en het beroepenveld is in sommige vakgebieden problematisch, zoals bij Mens en Natuur. Bij Muziek moet meer recht worden gedaan aan eisen van vervolgopleidingen in het mbo en de lesinhoud moet dichter bij de praktijk van de leerling komen te staan, aldus de vakvereniging. Aansluiting met het hoger onderwijs in het algemeen wordt door de talensecties ook genoemd, met name wanneer het gaat om een combinatie van vaardigheden en taken zoals het luisteren naar hoorcolleges en tegelijkertijd aantekeningen kunnen maken.

slo

nationaal
expertisecentrum
leerplan-
ontwikkeling

4 Vorm

Bij de voorstellen die worden gedaan rondom de vorm van toetsen en examens valt op dat er suggesties worden gedaan voor meer open vormen van toetsing, zoals portfolio's en meesterproeven (als onderdeel van het schoolexamen) als bewijs van verworvenheden. Bijvoorbeeld bij talen en kunstvakken.

5 Weging

Met name bij de talen lijkt de centrale examinering een grote weerslag te hebben op het aanbod en onderwijs. Voor de vakvereniging Levende Talen een reden om het terugslaggeffect van centrale examinering van één domein (lezen) op havo/vwo aan de orde te stellen en concreet voor te stellen dat de verschillende taalvaardigheden even zwaar worden gewogen. Moderne Vreemde Talen vindt dat culturele en talige vaardigheden even zwaar moeten worden gewogen. Klassieke Talen vindt ook dat cultuur meer nadruk moet krijgen in de examinering. Het vastleggen van de culturele component in het curriculum en de toetsing daarvan in het centraal examen zal ook de aantrekkelijkheid van het vak vergroten, denkt men.

De visietekst voor maatschappijleer, -kunde en -wetenschappen benoemt een concreet voorbeeld van weging: *'In havo/vwo maakt maatschappijleer nog steeds deel uit van het combinatiecijfer. Doordat recent CKV aan dat cijfer is toegevoegd, wordt aan het eindcijfer maatschappijleer minder waarde toegekend dan in het verleden. Dit staat in geen verhouding tot het belang dat aan burgerschapsvorming wordt gehecht. Het*

eindexamencijfer voor maatschappijleer moet daarom op havo/vwo net als op het vmbo op dezelfde manier in de slaag/zakregeling meetellen als andere examenvakken.'

Differentiatie naar niveau

Niet alleen benadrukt een aantal visiedocumenten het formuleren van goede leerdoelen, ook differentiatie van leerdoelen en wijzen van evalueren naar schooltype wordt als wenselijk benoemd, hoewel een nadere uitwerking hiervan ontbreekt.

Aan een van de 'gesprekstafels' die het Platform Vmbo-TL en Stichting Platform Vmbo organiseerden over curriculum en toetsing werd geconcludeerd dat het [centraal] examen 'een veel te prominente plaats heeft gekregen in het onderwijs'. Scholen zouden de mogelijkheid moeten krijgen om diploma's uit te reiken op het moment dat leerlingen daaraan toe zijn en leerlingen zouden niet meer uiteindelijk afgerekend moeten worden op het vak dat ze het minst goed beheersen. Een aanpak zou kunnen zijn dat pas na het examen wordt bepaald wat voor soort diploma een leerling krijgt, werd er gesteld.

Samenvattende opmerkingen

We herhalen eerst de 'disclaimer' dat de verenigingen niet expliciet is gevraagd naar hun visie op toetsing en examinering; wat we hier analyseren is de 'bijvangst' van hun visie op de positie van hun vak en de noodzaak van curriculumvernieuwing. Tegelijkertijd zijn er een aantal conclusies te trekken.

1. Getoetst worden is belangrijk voor het vak.

De visiestukken bevatten een flink aantal kritische opmerkingen bij de huidige toetsing. Maar tegelijkertijd wordt geconstateerd dat getoetst worden belangrijk is. Dat wordt vaak gekoppeld aan het belang van het vak: je telt pas mee als je getoetst wordt, liefst centraal.

2. Onderwijs en toetsing moeten met elkaar in lijn zijn.

Het onderkende belang van toetsing betekent dat toetsing en onderwijs met elkaar in lijn zouden moeten zijn, meer dan nu het geval is. Geen versmalling tot het toetsen van een beperkte set van inhouden of vaardigheden, want dan krijgen die doelen minder aandacht. Toetsing mag geen beperkingen aan het onderwijs opleggen. Ook de weging van verschillende delen van de toetsing zou in lijn moeten zijn met het toegekende belang van hetgeen getoetst wordt.

3. Toetsing moet meer weerspiegelen wat belangrijk is.

De huidige toetsing weerspiegelt onvoldoende wat de huidige maatschappij aan kennis, vaardigheden en andere competenties vraagt. Naast kwalificatie moeten persoonsvorming en socialisatie meer aandacht krijgen. Veel van de vaardigheden die een plek in het onderwijs (zouden) moeten krijgen worden expliciet genoemd, van zelfregulering tot creativiteit en van een onderzoekende houding tot hogere denkvaardigheden.

4. Zoek naar nieuwe vormen van toetsen en beoordelen.

Voor vaardigheden en andere inhouden waarvan de beheersing zich (nu nog) moeilijk laat vaststellen manieren gezocht moeten worden om dat wel te kunnen. Er worden opener vormen gesuggereerd, maar specifieke, concrete invullingen over de vorm van toetsing en examinering ontbreken.

5. Doorlopende leerlijnen behoeven aandacht.

Daarbij zijn duidelijke doelformuleringen gewenst, zodat de leerontwikkeling van leerlingen in kaart kan worden gebracht.

slo

nationaal
expertisecentrum
leerplan-
ontwikkeling

Hoe verder?

Om te komen tot een compleet overzicht van wat de vakverenigingen vinden van toetsing en examinering zou het gesprek met hen hierover gezocht moeten worden. Bijvoorbeeld door een aanvulling op hun visiestuk te vragen, of op een speciaal daarvoor belegde bijeenkomst. De ontwikkelteams van Curriculum.nu zijn bezig met het formuleren van een visie op het leergebied, grote opdrachten en bouwstenen. Deze worden geanalyseerd om te zien hoe die zich verhouden tot de in deze notitie genoemde punten.

Anderzijds zouden de ontwikkelteams in het vervolgtraject ook kunnen nadenken in hoeverre hetgeen zij opleveren aan grote opdrachten en bouwstenen vraagt om bijstelling van toetsing en examinering. En hoe dat zich verhoudt tot hetgeen door de vakverenigingen te berde is gebracht.

Referenties

- Biggs, J. (1996). Enhancing teaching through constructive alignment. *Higher Education* 32: 347–364.
- Scheerens, J. & Exalto, R. (2017). *“Teaching to/from the test” Een verkennende studie naar het in lijn brengen van doelen, toetsen, curriculum en onderwijsaanbod.* Utrecht: Oberon Advies.

slo

nationaal
expertisecentrum
leerplan-
ontwikkeling